

omenimo leta 1919 ustanovljeno delavsko izobraževalno in telovadno društvo Svoboda. V socialnodemokratsko usmerjeni Svobodi se je združevala večina naprednih delavcev v Celju in okolici. Leta 1935 je gaberska Svoboda organizirala tudi zgodovinski Zlet Svobod v Celju. Društvo obstaja še danes, svoj prvobitni naboj pa je začelo izgubljati že v 80. letih. Svojestven pečat je društvenemu življenju v Gaberjah dal tudi leta 1907 zgrajen Sokolski dom, ki je pomenil središčno točko vsestranskega druženja Gaberčanov in Celjanov tudi še leta po vojni. Današnje telovadno društvo Partizan je le še blede senca živahnega dogajanja v preteklosti. Leta 1912 je bilo kot protiutež nemškemu gasilskemu društvu v Celju v Gaberjah ustanovljeno tudi Gasilsko društvo Gaberje-Celje, ki je poleg požarne brambe skrbelo tudi za mnoga družabna srečanja.

Društva so zrcalo razmer. Tako tudi rezultati te skupine potrjujejo dejstvo, da prvobitna vsebina Gaberja izginja.

Nad vse zanimivo delo je imela tudi skupina, ki je pod mentorstvom dr. Jožice Škofic ugotavljala, ali je gabersčina celjsko narečje. Gaberčani imajo namreč svoj govor, v katerem so vse posebnosti celjskega narečja še dodatno poudarjene. Dalo bi se reči, da je gabersčina celjsčina »na kvadrat«. Govoriti gabersko je v Celju simbol za trdo, grdo in preprosto izražanje, kar je seveda povezano s tem, da so v okolici tovarn živeli predvsem preprosti ljudje, ki jim je ob naporih vsakdanega pehanja za kruhom bilo bolj malo mar, kakšna je njihova kultura govora. Svojega govora se nekateri Gaberčani danes kar malo sramujejo. »Še to nam sponašajo, ko mammo vnukinjo, de po gabersk govori. Prej sn pa rekla, de dokler bo gabersk govorila, bo še šlo, ko bo pa latouščino začela...« je prenašanje tradicije govora na nove rodove opravičila starejša domačinka.

Naše lingvistične raziskovalke so ugotovile naslednje: Gaberski govor je ena od različic celjskega govora in kot tak sodi v osrednjesevinsko narečje. Njegove posebnosti se predvsem pri mlajši generaciji že izgubljajo, saj imata knjižni jezik šole in medijev ter celjski pogovorni jezik kot eno od štajerskih nadnarečij zaradi drugačnega načina življenja vedno močnejši vpliv.

Svoja dognanja smo ob zaključku sedemdnevne delavnice predstavili na razstavi v avli Muzeja novejše zgodovine Celje. Na ogled je bila cel mesec julij z željo, da seznanja obiskovalce s preteklostjo Gaberja in jih opozarja na tekoče dogajanje in spremembe.

Vsekakor je bilo vredno raziskovati neznane Gaberje, preden njihove posebnosti in zanimivosti uniči moderno življenje in preden se izseli še zadnji »staroselec«, ki bi o nas rekel nekako takole: »Pje, sam rečt je pa treba! Fajn folk je pršu u Gaberje. Pa čist fajn smo se mel, prou fajn je blo. So nas neki pouprašal, pa kr h nam domou so pršl. Nam usaj dougcajt ni blo. Mal je sam zasral, ko je vzunih dječ padu, sam kua češ. Sej nam pa zej spet sonce sije.«

Vesela Gaberčanka (foto Dan Podjed, iz etnološke fototeke MNZC, Gaberje 98)

Maruška Markovčič

ETNOLOŠKI RAZISKOVALNI TABOR LEDINE 1998

Na pobudo Lokalnega podjetniškega centra Idrija je od 19. do 26. 7. 1998 potekal študentski etnološki raziskovalni tabor na Ledinah nad Idrijo. Krajevna skupnost Ledine je bila lansko leto vključena v republiški program CRP (Celostni razvoj podeželja), kjer so poskušali ugotoviti, kako oživiti podeželje in oblikovati predloge za možni način preživljanja. V povezavi s tem programom so bile zastavljene tudi letošnje raziskovalne teme, ki so obravnavale predvsem obrti, njihov popis in ugotavljanje današnjega stanja. Tabora se je udeležilo deset študentk etnologije z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani ter dve diplomirani etnologinji, vse pa so raziskovale šest različnih tem.

Kraj Ledine ima dolgo zgodovino, saj lahko prve naseljenice zasledimo že v 12. stoletju. Pretežno kmetijsko območje, na katerem so se razvile nekatere velike kmetije, je začelo po drugi svetovni vojni počasi, a vztrajno propadati, tako da nekdanja primarna dejavnost, kmetijstvo, danes predstavlja le dopolnilo službi v Kolektorju v Idriji ali v Alpini v Žireh. Dolgo je zaslužek nudil tudi rudnik v Idriji, kamor je hodilo veliko moških z vasi na ledinski planoti. Kljub bližini Idrije in Žirov so Ledine in druge vasi, danes združene v Krajevno skupnost Ledine (Ledine, Govejek, Mrzli Vrh, Idršk, Pečnik, Ledinske Krnice, Gorenji in Spodnji Vrsnik, Korita), živele dokaj samostojno in odmaknjeno življenje. Pomemben vir zaslužka so predstavljale čipke, ki so jih izdelovale pretežno ženske, prodajale pa so jih preprodajalkam v Idrijo ali v Žiri. Tradicija klekljanja čipk je živa še danes in je zaradi svoje dejanske prisotnosti

Razstava v avli Muzeja novejše zgodovine (foto Alenka Čas, iz etnološke fototeke MNZC, Gaberje 98)

Žetev (foto: Alenka Čas, Ledine, julij 1998)

predstavljala odlično raziskovalno temo. V povezavi s čipko je druga skupina raziskovala lan, njegovo pridelavo in predelavo. Posamezni postopki obdelave lanu niso več živi, saj so ga prenehali sejati že v tridesetih letih, tako da je jedro raziskave predstavljala predvsem rekonstrukcija. Zaradi pretežno ruralnega načina življenja so se na tem območju razvile številne obrti, ki so služile nemotenemu delu. Zasedimo lahko kolarje, kovače (skoraj vsaka vas je imela svojega kovača), mlinarje (znani so Pečniški mlini, katerih začetki segajo v začetek 19. stoletja, z delovanjem pa so prenehali v petdesetih letih našega stoletja), mizarje, zidarje (nekaj je bilo domačih, prihajali pa so tudi zidarji iz Vipave), oglarje (oglje so kuhali predvsem za svoje potrebe) in apneničarje.

Rapalska pogodba je to območje razmejila na Italijo in Jugoslavijo, meja pa je tekla po slemenu nad Mrzlim vrhom. Ravno zaradi te meje se je razvila močna tihotapska povezava, ki je nudila dober zaslužek ljudem ob meji, nam pa zanimivo temo za raziskovanje. Ljudje so živeli pretežno od tega, kar jim je nudila narava, tako da je bilo nabiranje zelišč eden poglavitnih načinov zdravljenja na tem območju. Ni hiše, kjer ženske ali moški ne bi znali nabirati zelišč in izdelovati različnih zdravilnih napitkov.

Na terenu večkrat srečaš ljudi, ki zbirajo stare predmete, le redko pa jih znajo ponovno oživiti. To je uspelo Turistični kmetiji Pr' Jureč na Ledinah, kjer lahko otrokom prikažejo celoten postopek pridelave in predelave žita in kot končni produkt - peko kruha.

Ponudba turistične kmetije Pr' Jureč vsebuje tudi prikaz postopka od setve do peke kruha. Pri žetvi smo sodelovali tudi udeleženci delavnice.

Poleg strojev in orodij za predelavo žita hrani zasebna zbirka še nekaj manj kot 300 kosov različnega orodja in strojev, ki jih je posebna skupina fotodokumentirala in uredila po namembnostnih sklopih.

Kraj in način preživljanja ljudi je bil zabeležen s kamero, konec leta pa bo narejen film, ki bo predstavljal tako predstavitevno gradivo kraja kot tudi trajni dokument načina življenja na Ledinah danes in v preteklosti ter poglavitve mejnike v zgodovini vasi. Vsi rezultati in ugotovitve bodo zbrani tudi v zborniku.

Vesna Moličnik

V PRIČAKOVANJU DRUGE POLETNE ŠOLE VIZUALNEGA

Sprva predvideni datum tokrat že druge Poletne šole vizualnega v Novi Gorici je bil prestavljen na novi termin, med 14. in 20. septembrom, ker smo pričakovali sodelovanje priznane ameriške vizualne antropologinje Allison Jablonko.

Letošnja poletna šola vizualnega je bila organizirana v obliki treh delavnic, katerih osrednja nit sta bili metoda in praksa vizualne prezentacije resničnosti od vidikov samopredstavitve do predstavitve drugega v različnih manirah dokumentarnega filma.

Allison Jablonko je vodila delavnico o načrtovanju in izdelavi t.i. raziskovalnega vizualnega gradiva, ki je potrebno pri antropološki raziskavi. Vključevala je snemanje, terenske metode in analizo gradiva.

Naško Križnar je vodil delavnico za proizvodnjo vizualne dokumentacije, ki vključuje raziskavo, načrtovanje, snemanje in montažo. V središču pozornosti je bila izdelava vizualnega zapisa kulture kot osnovne enote vizualne raziskave in različne oblike dokumentarnega filma, ki lahko nastanejo iz tega.

Amir Muratović (režiser) je vodil delavnico o izdelavi dokumentarne televizijske oddaje o kulturi, ki je obsegala načrtovanje, snemanje in montažo gradiva.

Tako kot letošnja je bila tudi lanska Poletna šola vizualnega izpeljana po zamisli in vsebinski pripravi Avdiovizualnega laboratorija ZRC SAZU, organizacijo pa je izpeljala Zveza kulturnih organizacij Nova Gorica. Zanju sta tandem prevzela dr. Naško Križnar in Boleslav Simoniti.

Vsebinsko pomeni letošnja Poletna šola vizualnega nadaljevanje lanske, ki je potekala med 29. junijem in 6. julijem 1997 in je bila posvečena večdisciplinarni predstavitvi sodobne vizualne sfere.

Predavanja so bila organizirana v mali dvorani Kulturnega doma v Novi Gorici, kar je predavateljem omogočalo vključevanje vizualnega materiala v njihova predavanja.

Prvi dan (30. 6. 1997) smo prisluhnili predavanjema Jožeta Dolmarka in Mihe Zadnikarja. Jože Dolmark je v predavanju z naslovom Pisanje filmske zgodbe iskal vzporednice med pisanjem zgodbe in vizualnim ustvarjanjem. Naracija pomeni v prvi vrsti rušenje in vzpostavljanje reda. Tudi pri montaži dajemo posnetemu materialu ponovni smisel. Torej sta si pisava in montaža podobni v iskanju smisla, v ponovnem vzpostavljanju reda.

Miha Zadnikar je v predavanju z naslovom Nova glasba za nemi film na Slovenskem spregovoril o paradoksu nemega filma, ki ni nikoli obstajal brez glasbe. Ta je obstajala kot narativni princip filma. Glasbenik je v vizualnem iskal ideje in se z glasbo podajal na pot abstraktnih idej. Izziv današnjim ustvarjalcem je način predstavitve občinstvu, ki ga zaznamujejo novi pogledi in novi načini razmišljanja. Tako smo se lahko prepričali, da nemi film ni stvar preteklosti, ampak ima svojo kontinuiteto.

Ob koncu dneva smo si lahko v celoti ogledali projekcijo sovjetskega nemega filma Sreča (1934 ga je režiral Medvedov) ob spremljavi Seksteta Pavla Vlasova.

Drugi dan (1. 7. 1997) smo se udeležili predavanja in delavnice, ki ju je pod naslovom Učinki filmske in video slike pripravil Tone Rački. Celotno predavanje je vodilo vprašanje, kako na gledalca